

O Zlatovlásce

drsná botanická pohádka ze současnosti

Jana Nová

Věnováno Milanovi Chytrému a Lubošovi Tichému ke kulatým narozeninám

Taxonomické pojetí a nomenklatura cévnatých rostlin uvedených v textu se řídí publikací Kubát et al. 2002, pokud to bylo jen trochu možné.

Byla jednou jedna lesárna a tam vládl starý, nerudný a zlý král. Myslel si, že je nejchytřejším a nejmocnějším biologem na světě, a podle toho se taky choval. Vyhazoval studenty od zkoušek, doktorandům dával nejhorší úkoly a uklízečkám chodil v holínkách po čerstvě vytřené podlaze. A toužil být ještě mocnějším, nejmocnějším na celém světě, nebo aspoň v celém Brně.

U toho krále dělal pomocnou vědeckou sílu student Jiřík. Byl pilný a snaživý, ale protože byl chudý, musel si vydělávat při studiu na živobytí těžkou službou u krále. Královny nálady a rozmary přežíval jen díky své neustále dobré náladě, kterou přenášel i na ostatní studenty a zaměstnance, proto ho všichni na lesárně měli rádi. Čím ho měli raději, tím rozzlobenější byl král a tím horší úkoly Jiříkovi dával, aby se mu pomstil.

Jednoho dne se ve vrátnici lesárny objevila neznámá stařenka a požádala, aby ji uvedli ke králi. Král byl zrovna velmi špatně naladěný, protože mu v Preslii odmítli článek, a tak se na sekretářku zle osopil, proč ho vyrušuje a co mu to vede za babiznu. Než se nebohá sekretářka zmohla na odpověď, promluvila však stařenka. „Jen si mě vyslechni, králi. Jsem kouzelná babička z Německa a přináším ti vzácnou knihu. Kdo ji přečte, bude znát všechny rostliny na světě a stane se nejmocnějším botanikem!“ To byla jiná, to přesně král chtěl. Přijal od babičky knihu a zavolal si Jiříka. „Jiříku, tu knihu mi zaeviduješ v knihovně a zabalíš, aby se neušpinila. Ale běda ti, jestli do ní jen koutkem oka nahlédneš, stihne tě těžký trest, budeš kratší o stipendium!“ Jiřík se králi slušně uklonil a odešel s knihou do knihovny.

Tam ji zaevidoval a zabalil do igelitu. Byla to velmi zvláštní kniha, celá modrá a na deskách stálo magické zaříkávadlo *Exkursionsflora von Deutschland* (Rothmaler 2000). „Co bych to byl za pomvěda, abych se ani nepodíval do knihy, kterou balím!“ pomyslel si Jiřík, „však králi neubude.“ Rozhlédl se, jestli ho nikdo nepozoruje, a jen maličko knihu pootevřel. V tu chvíli z ní vyšlehlo mocné kouzlo, které Jiříka osvítilo. Nechápal, co se děje. Ale když se rozhlédl kolem sebe a jeho pohled náhodou padl na trávník pod oknem knihovny, neviděl náhle hnusnou zelenou trávu a hnusný zelený plevel jako dosud, ale *Poa pratensis* L., *Poa trivialis* L., *Dactylis glomerata* L., *Lolium perenne* L., *Plantago lanceolata* L., *Bellis perennis* L.... „Taková je to tedy kniha,“ pomyslel si s úžasem. A donesl knihu králi. „Prolistovals ji?“ zeptal se král podezřívavě. „Ne, králi, zakázal jste to,“ nenechal se Jiřík nachytat. „Jenom jestli. Tak teď můžeš jít.“

Král se okamžitě do knihy pustil, přes noc ji celou zhltal a hned uměl všechny kytky světa. Ale pořád v něm hlodal červ pochybnosti, jestli Jiřík jeho zákaz neporušil. A tak si Jiříka zavolal.

Ukázal mu na květináč na okně. „Co vidíš?“ Jiřík se pozorně zahleděl udaným směrem a spatřil *Pelargonium peltatum* (L.) L'Hér. ex Ait., *Sutera cordata* (Thunb.)

Kuntze a kromě toho taky *Stellaria media* (L.) Vill. a *Galinsoga parviflora* Cav.... „Ale, nějaké kytky.“ „No, budiž.“ Lety špehování podřízených vycvičený král stále nevěřil. „Jiříku, dojdeš do herbáře a utřeš tam prach!“ poručil. „Jak poroučíte, králi,“ uklonil se způsobně Jiřík a šel do herbáře, kde ještě nikdy nebyl. Začal utírat prach na regálech, ale neodolal, aby si nevytáhl jeden balík na stůl, nerozvázal ho a nezačal se jím probírat. V opojení, že rázem všechny kytky zná, vykřikoval nadšeně jejich názvy nahlas. „*Hieracium murorum* L.! *Hieracium umbellatum* L.! *Hieracium sabaudum* L.!“ s důrazem na L. V tu chvíli vstoupil král, dosud schovaný za dveřmi. „Prozradil ses, Jiříku!“ zvolal hněvivě. „Za to, že jsi přestoupil můj zákaz, bych tě měl okamžitě vyhodit z lesárny! Ale dám ti ještě jednu šanci. Daleko odtud za sedmero parky a sedmero náměstími leží země krále Milana zvaná Řečkovice a tam žije princezna Zlatovláska, která je nejen nejkrásnější na světě, ale také umí všechny mechy. Když mi Zlatovlásku přivedeš sem na lesárnu za asistentku, odpustím ti. Když se však do konce semestru a do dne nevrátíš, úřad práce ti budiž milostiv!“

Jiříkovi nezbývalo než přijmout obtížný úkol, aby se zachránil. Sbalil si tedy na svačinu suchý chléb a vydal se na cestu. Jeho myšlenky byly truchlivé. Tušil velmi matně, kde leží bájně Řečkovice, ale věděl velmi dobře, že se odtamtud ještě nikdy nikdo živý nevrátil.

Dostáváme vzkaz z produkce, že jsme příliš dlouzí a musíme něco vystříhnout. Cestou přes sedm parků a sedm náměstí tedy Jiřík obligátně zachránil mravenečky před uhořením, vrážata vypadlá z hnízda před sežráním kočkou domácí (stačil k tomu přesný zásah patkou chleba mezi oči hladové šelmy) a v šalině pustil sednout Hanku Novotnou, rozenou Ondrouchovou, která, jak jistě víte, milé děti, dělá na zoologii mouchy. Všichni slíbili Jiříkovi pomoc, kdyby náhodou někdy potřeboval. Bezproblémovou komunikaci se zástupci říše Animalia se pokusíme vysvětlit tím, že Jiřík navštěvoval povinný základní kurs cizího jazyka na veterině, kde byly k mání i mírně exotičtější dialekty.

Jiřík vystoupil na konečné jedničky ze šaliny. Musel však ještě překonat nebezpečné území bezdomovců. Byli to studenti, kteří letos nedostali kolej. Přepadávali na řečkovických hranicích pocestné a okrádali je zejména o vypracované protokoly a zadání Burešovy písemky z vyšších rostlin. Jiřík se proto hodlal nebezpečným okrskem proplížit co nejnenápadněji, aby nepřišel k úhoně. Tu však spatřil dvě příslušnice třetího gangu Hanku a Ivanu, jak se přetahují o laboratorní potkanku. „Dej ji sem!“ „Ne, ta je moje, chyt' si svoji!“ řvaly jedna na druhou. Jiříkovi bylo hned jasné, že nebohé hlodavčici akutně hrozí osud bezdomovecké večere, a rozhodl se rychle zakročit. „Hej, dámy! Prodejte mi tu myš, dobře vám za ni zaplatím!“ Hanka si ho prohlídla zle, Ivana ještě zleji. „To se uvidí,“ odušila Hanka. „Co dáš?“ zeptala se Ivana. Jiřík zašátral po kapsách. „No, třeba průkazku do lesácké menzy. Vaří tam dobře a levně. A protože na ní není fotka, tak se o ni můžete střídat!“ „To je dobrá cena,“ řekly svorně Hanka a Ivana, přijaly kartičku a předaly Jiříkovi potkanku. Jiřík ji hned vypustil do volné přírody.

Hanka poklepala Jiříkovi na rameno. „Za to, že jsi nás tak dobře rozsoudil, tě převedeme přes naše území do Řečkovic. Co tam vlastně chceš?“ „Musím tam získat princeznu Zlatovlásku a přivést ji králi lesárny za asistentku, jinak přijdu o místo.“ Ivana mu poklepala na druhé rameno. „Tak to ti dáme ještě jednu dobrou radu. V Řečkovicích je mnoho krásných princezen, ale jen jedna z nich má zlaté vlasy. A král Milan je velice chytrý. Dej si dobrý pozor, abys vybral tu správnou!“

Hanka s Ivanou dovedly Jiříka až k bráně zámeckého areálu, popřály mu hodně štěstí a vracely se zpátky. „Grizeldo, k noze!“ zapískala Hanka. „Ta myš dneska vynáší,“ libovala si Ivana. „Ještěže je tak dobře vycvičená. Už jsme za ni od

útlocitných ochránců zvířat dostaly dvě průkazky do menzy, tři eura, čtyři koruny a dvě pozlacené botanické lupy, prostě samé cenné a užitečné věci!“ „Až na ten cytometr,“ pronesla temně Hanka.

Pozdě večer tak Jiřík konečně po dlouhých útrapách dospěl do Řečkovic. Král Milan už ho očekával. „Vítám tě, Jiříku. Víím, že přicházíš z daleké lesárny, abys odvedl princeznu Zlatovlásku svému králi za asistentku. Dám ti Zlatovlásku, ale musíš splnit tři úkoly, které ti uložím. Když se ti to nepodaří, budeš muset odejít s prázdnou.“ S tím, že to nebude zadarmo, Jiřík samozřejmě počítal, proto přikývl. „Teď se jdi vyspat,“ nabídl mu král Milan pohodlnou matraci v diplomárně a královský spacák, „a zítra tě čeká první úkol.“

Ráno očekával král Milan Jiříka ve svém trůnním sále, v řečkovickém žargonu zvaném Malé praktikum. Po stranách trůnu seděli královští ministři Vítek, Petr, Michal a Vladimír. Jiřík se králi hluboce uklonil a král k Jiříkovi takto promluvil: „Poslyš svůj první úkol, Jiříku. Princeznu Zlatovlásku velmi rmoutí, že v našem herbáři chybí *Viola suavis* M. Bieb. Přines nám ji. Máš na to čas do večera.“ S tím Jiříka propustil.

Zarmoucen seděl Jiřík na schodech královského pavilonu č. 10 a žvýkal stéblo *Alopecurus pratensis* L. Vůbec netušil, kam se má pro violku vydat. „Kdyby tu tak byli moji mravenci,“ povzdychl si, „snad by mi pomohli.“ „Však tu jsme, Jiříku,“ vyrojil se hmyz pod Jiříkovými nohama, „co potřebuješ?“ „Moji milí mravenečkové, dostal jsem těžký úkol, se kterým si nevím rady. Mám přinést králi do herbáře *Viola suavis* a nevím, kde roste.“ „To pro nás není vůbec problém, Jiříku. Violky jsou totiž myrmekochorní, my mravenci máme jejich šíření v popisu práce, a tak o nich bezpečně víme. Chvilí tady počkej, my ti ji přineseme!“ A tak Jiřík čekal, a opravdu to netrvalo dlouho, už se k němu blížil zástup mravenců a přinášel mu krásný exemplář *Viola suavis*. „Tady ji máš, Jiříku.“ „Děkuji vám, mravenečkové!“ zajásal Jiřík a běžel violku vylisovat. Večer ji předložil králi. Milan řečený Chytrý si položku prohlédl a spokojeně přimhouřil pravé oko. „Dobrá, Jiříku, první úkol jsi splnil. Teď se jdi vyspat, zítra tě čeká druhý úkol.“

Ráno se Jiřík opět dostavil před královskou radu, která ho již očekávala. „Tvůj druhý úkol, Jiříku, bude obtížnější,“ řekl král Milan. „Princezna Zlatovláška touží spatřit aspoň jednou v životě *Achillea campus-bohunicensis* (Grulich) Šmarda, která je však na našem území již vyhynulá. Ministr Vladimír si vzpomíná, že jsme jednu položku měli v našem herbáři, ale po přestěhování z Kotlářské se ji už nikdy nikomu nepodařilo najít. Proto to dáváme za úkol tobě, a máš na to čas do večera. My tady zatím máme nějaké obhajoby.“ Jiřík se králi způsobně uklonil a nechal se komornou Marií zavést do herbáře.

Bezradně se rozhlížel po zaprášených stozích nepopsaných balíků. Najít tady cokoli byla práce na sto let! Smutně si povzdechl: „Tady by mi snad mohla pomoci jediná potkanka Grizelda.“ „Jsem tady, Jiříku, a spěchám ti na pomoc,“ zapískalo mu pod nohama. „Co potřebuješ?“ „Milá Grizeldo, mám těžký úkol, se kterým si nevím rady. Král Milan mi uložil, abych v tomto zmatku, eufemicky nazývaném herbář, našel *Achillea campus-bohunicensis*.“ „Myslím, že to nebude takový problém, zdejší herbář mám v malíčku,“ prohodila nedbale Grizelda a už bylo slyšet jenom potkaní tlapkání mezi skříněmi a policemi. „Tady, Jiříku, už jsem to našla!“ ozvalo se ani ne za půl hodiny. „Doleva, doprava a zase doleva,“ navigoval Jiříka myší hlásek bludištěm herbáře, dokud neuvídl Grizeldu sedět na jednom balíku. „Sto dvacátý sedmý papír odshora, a užij si to,“ mrskla ocáskem a byla ta tam. „Díky, Grizeldo,“ zavolal za ní Jiřík vděčně, rozvázal zašmodrchaný provaz a skutečně v balíku našel požadovaný endemický řebříček.

Z nedostatku jiné práce se pak probíral namátkou herbářem, dokud nepřišel čas, aby předstoupil před krále Milana. Předložil mu nalezenou položku. Král si ji spokojeně prohlédl a poslal kolovat svým ministrům. „Dobrá, Jiříku, také druhý úkol jsi splnil. Teď se jdi vyspat a zítra tě čeká třetí úkol.“ „Dovol mi dotaz, králi,“ osmělil se Jiřík. „Jsem v Řečkovících už třetí den, ale dosud jsem zde žádnou princeznu nespatriil, natož princeznu Zlatovlásku, pro kterou jsem si přišel. Nešije se tu na mě nějaká bouda?“ „Všechny princezny jsou na terénní exkurzi,“ odpověděl král lakonicky, „a vrátí se zítra večer. Pokud se ti podaří splnit také třetí úkol, setkáš se s nimi, buď bez obav.“ A s tím Jiříka milostivě propustil.

Jiřík však nemohl ten večer usnout. Když se zamyšlen procházel chodbami královského pavilonu, uslyšel náhle za jedněmi z dveří dva hlasy, z nichž jeden byl velice tichý. Byly to dveře královské pracovny. Jiřík nahlédl dovnitř klíčovou dírkou a spatřil uvnitř krále Milana, kterak se domlouvá se svým rádčem Lubošem. „Jak jsem chytrý, tak jsem bezradný,“ lamentoval král Milan. „Jiřík splnil už dva těžké úkoly, na kterých si zatím všichni vylámali zuby! Přece ho nenecháme, aby nám odvedl Zlatovlásku, naši specialistku na mechy! Co budeme dělat?“ „Mohl byses ho zeptat na vegetaci Maďarského středohoří,“ navrhoval Luboš, „nebo na Shannonův index diverzity.“ „To je moc lehké, to by určitě věděl,“ vrtěl král skepticky hlavou. „No tak to snad jedine žárovku,“ řekl Luboš po chvíli dumání. „Myslíš, že bude nutné přikročit k žárovce?“ „Nic jiného nám nezbyvá.“ „Zdá se, že ne,“ přitakal král, „tak to jsme vyřešili. A jak ses měl na té konferenci v Riu?“

Jiřík oddálil oko od klíčové dírky a po špičkách se vrátil do diplomárny, kde byl ubytován. Žárovka mu vrtala hlavou. Jistě to v řečkovickém žargonu znamená něco strašlivého, ale nedokázal si představit, co by to mohlo být. Neklidně usnul a zdály se mu strašné sny. Jeho výprava pro Zlatovlásku byla vážně ohrožena.

Ráno předstoupil Jiřík potřetí před krále. „Doufám, že ses dobře vyspal, Jiříku,“ uvítal ho král Milan, „protože tvůj dnešní úkol bude nejtěžší. Princezna Zlatovláska by ráda studovala v našem herbáři sbírku ostřic, ale bohužel na to špatně vidí, protože je tam prasklá žárovka. Tvým úkolem je do večera tu žárovku vyměnit.“ „Jenom tohle?“ užasl Jiřík, jak lehký úkol dostal, a téměř nadšeně se nechal Marií odvést do herbáře. Tam vzhlédl ke stropu a zmrtvěl. Dotyčná žárovka byla asi tak deset metrů vysoko.

Už víte, milé děti, že Jiřík nepatřil k těm, kteří hážou flintu do žita, a tak se snažil něco vymyslet. Prolezl celé Řečkovice, ale dost dlouhý žebřík nenašel. Udělal si trampolínu ze sbírky mechů a pokusil se ke stropu doskočit, ale marně. Postavil si pyramidu z různého řečkovického nábytku, ale ani s její pomocí na žárovku nedosáhl a jenom se odřel do krve, když padal dolů. Zůstal vyčerpaně sedět na podlaze a slzy zoufalství mu tekly po tvářích a po odřeninách. „Všechno je ztraceno, a teď mám ještě ke všemu sůl v ranách!“ posteskl si nahlas, když ho to štípalo. Tu uslyšel divné klepání na okenní tabulku. Otočil se k oknu a spatřil vráňata, jak tlučou na sklo zobáky. Otevřel. „Říkal jsi něco o vranách, Jiříku, tak jsme tady,“ zakrákala mu ptáčata na přivítanou. „Co bys od nás potřeboval?“ Jiřík jen beze slov kývl ke stropu. „No jasně, o té žárovce víme, hned se do ní pustíme. Brácho, zaletíš do Elektroworldu, vezmeš stovku, a já zatím vyšroubuju tu prasklou!“ vydal starší sameček pokyn sourozenci a sám hned zamířil ke stropu. Díky bratrské souhře netrvalo dlouho, a Jiřík mohl stisknout vypínač – právě ve chvíli, kdy královská rada v čele s králem Milanem přicházela zkontrolovat splnění úkolu.

Král si zaclonil rukou oči před prudkým, v tomto herbáři nevídaným světlem a pokýval hlavou. „Dobrá, Jiříku, splnil jsi i třetí úkol. Porážku umím uznat. A máš

šťestí, princezny se právě vrátily z terénu, takže až se trochu nasvačí, můžeš si přijít vybrat Zlatovlásku.“

Jiřík počkal, až se královský průvod opět vzdálí, a zamyslel se. Vybrat, to neznělo úplně dobře. Vzpomněl si na Ivanino varování: z mnoha krásných princezen je jen jedna zlatovlasá. „Kdo by mi tak mohl poradit?“ uvažoval nahlas. „Snad jedině Hanka Novotná, rozená Ondrouchová, znalkyně místních poměrů. Kdyby tady tak byla!“ „Však tu jsem, Jiříku,“ stanula odbornice na čeled' *Tachinidae* ve dveřích herbáře. „A vím přesně, o co ti jde. Půjčím ti svou ochočenou mouchu Emílii, ta ti označí pravou Zlatovlásku.“ Vyndala z kapsy zkumavku s mouchou a podala ji Jiříkovi. Jiřík sotva stihl poděkovat, a už tu byla komorná Marie, aby ho odvedla ke králi.

Král očekával Jiříka přede dveřmi Malého praktika. „Můžeš vejít, Jiříku. Princezna, kterou si vybereš, je tvoje.“ Jiřík vstoupil a rozhlédl se. V lavicích sedělo dobře třicet krásných princezen, všechny v zablácených terénních šatech a s terénními kloboučky či šátky na hlavách, takže jim nebyly vidět vlasy. Jiřík vyndal z kapsy zkumavku a vypustil mouchu Emílii. Pozorně sledoval její pohyb. Muška obletěla praktikum a pak si to namířila k jedné z princezen a začala jí kroužit kolem hlavy. Princezna se po dotěrném hmyzu ohnala svým fešáckým černým kloboukem s pérem. Sotva jej však sundala z hlavy, svezly se jí na ramena krásné dlouhé vlasy a jejich zlatá záře zalila šerou učebnu. „To je moje Zlatovláska, tu chci!“ namířil Jiřík s jistotou prst na odhalenou princeznu. Král Milan přikývl. „Vybral sis dobře, Jiříku, takže si Zlatovlásku zasloužíš.“ Zlatovláska vstala. „Jseš fakt dobřej, Jiříku, jestli jsi dokázal splnit všechny úkoly krále Milana,“ řekla uznale. „Jo, a jestli chceš, můžeš mi říkat Martine,“ stydlivě se podrbala mezi nazrými vousy.

Martin souhlasil, že za tučný plat půjde dělat asistenta na lesárnu, vymínil si pouze, že smí v pracovní době vymýšlet a luštit šifry. Princezny, které v Řečkovicích neměly nadbytečně mnoho příležitostí spatřit nezadané muže, pozvaly Jiříka do diplomárny na čaj a Štopčiny koláče. „Zajímá mě ještě jedna věc,“ oslovil Jiřík princeznu Verču, když mu ošetřovala zub, který si náhodou vylomil o minci v koláči. „Po celém Brně se říká hrozná zkazka, že se z Řečkovic ještě nikdo nikdy živý nevrátil. Co za tím vězí?“ „To je pravda,“ řekla Verča. „Náš král Milan je totiž natolik super a všem se tu tak hrozně líbí, že nechtějí pryč, a tak tu všichni zůstávají na prezenční doktorát a protahují ho, jak můžou.“ „To rád věřím,“ řekl Jiřík. „Na lesárně mě nic dobrého nečeká, takže myslím, že tady také zůstanu. Jak jsem viděl ten váš herbář, je v hrozném stavu a potřebuje pořádně provětrat!“

A tak zůstal Jiřík v Řečkovicích jako správce herbáře, dal ho rychle do pořádku a mohl se dát do vědecké práce. A protože se neoženil, žil tam šťastně a spokojeně až do smrti.